

جام جهانی فوتبال

هویت ملی و منزلت بین‌المللی

نویسنده

دکتر علی صباغیان

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

سرشناسه : صباغیان، علی، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور : جام جهانی فوتبال: هویت ملی و منزلت بین‌المللی / علی صباغیان

مشخصات نشر : تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : [۲۱۲] ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۱۸-۹۴-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع : جام جهانی فوتبال - تاریخ

موضوع : هویت ملی - روابط بین‌الملل

شناسه افزوده : پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۳ ج ۲ ص ۹۴۳/۴۹ GV

رده‌بندی دیویی : ۷۹۶/۳۴۶۶۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۰۰۹۷۲

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جام جهانی فوتبال

هویت ملی و منزلت بین‌المللی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسنده: دکتر علی صباغیان

ویراستار ادبی: حسین صنعتی

طراح جلد: حسین آذری

صفحه‌آرا: مهدی بابائیا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۱۸-۹۴-۹

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - مرداد ۱۳۹۳

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

چاپخانه: زیتون

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولیعصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

صندوق پستی ۶۴۷۴ - ۱۴۱۵۵ تلفن ۸۸۹۱۹۱۷۷، دورنگار ۸۸۸۹۳۰۷۶ Email: Nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

۹	سخن ناشر
۱۱	مقدمه

فصل اول - تاریخچه شکل گیری و تحول جام جهانی فوتبال

۲۱	ورزش چیست؟
۲۶	ورزش قهرمانی چیست؟
۲۸	فوتبال چیست؟
۳۰	منشأ فوتبال
۳۲	انواع فوتبال
۳۴	فوتبال باشگاهی
۳۵	جهانی شدن ورزش فوتبال
۳۷	تأسیس فیفا به عنوان نهاد مدیریت جام جهانی فوتبال
۴۵	شکل گیری جام جهانی فوتبال
۴۸	اولین دوره جام جهانی
۵۰	جنگ جهانی دوم و جام جهانی فوتبال
۵۱	جام جهانی فوتبال در دوران پس از جنگ
۵۳	نتایج جام جهانی فوتبال

فصل دوم - جام جهانی فوتبال و تقویت هویت و غرور ملی

۶۱	معنا و مفهوم هویت
۶۵	هویت اجتماعی

۶۸	 هویت ملی
۷۲	 غرور ملی
۷۳	 ورزش و هویت ملی
۸۰	 ورزش و تقویت همبستگی و آشتی ملی
۸۴	 فوتبال و هویت ملی
۸۸	 جام جهانی فوتبال و هویت ملی
۹۳	 نمونه‌هایی از تأثیر جام جهانی فوتبال بر هویت ملی
۹۹	 تأثیر جام جهانی فوتبال بر هویت ملی در ایران

فصل سوم - جام جهانی فوتبال و منزلت‌یابی بین‌المللی

۱۰۸	 معنا و مفهوم منزلت‌یابی
۱۱۲	 ارتباط ورزش و سیاست
۱۱۴	 ورزش و روابط بین‌الملل
۱۱۷	 ورزش و سیاست خارجی
۱۱۹	 ورزش و منزلت‌یابی
۱۲۲	 ورزش و قدرت نرم
۱۲۴	 ورزش و دیپلماسی عمومی
۱۲۹	 دیپلماسی ورزشی
۱۳۴	 فوتبال و روابط بین‌الملل
۱۳۵	 دیپلماسی فوتبال
۱۳۷	 جام جهانی فوتبال و منزلت‌یابی بین‌المللی با دیپلماسی عمومی
۱۴۲	 جام جهانی فوتبال و برندسازی ملی

فصل چهارم - آسیب‌های فرهنگی - اجتماعی جام جهانی فوتبال

۱۴۸	 رویکردهای انتقادی به ورزش فوتبال
۱۵۰	 کالایی شدن فوتبال
۱۵۴	 تجاری شدن فوتبال
۱۵۸	 مشکلات ناشی از مداخلهٔ اسپانسرها

۱۶۳	ترویج فساد مالی و اختلاس
۱۶۷	جام جهانی فوتبال و معضل شرط‌بندی
۱۷۲	فوتبال به‌عنوان بستری برای پول‌شویی
۱۷۵	فوتبال و یکسان‌سازی فرهنگی و ترویج فرهنگ فوتبال
۱۷۸	جام جهانی فوتبال و ترویج خشونت و پرخاشگری
۱۸۱	جام جهانی فوتبال و ترویج اوباشگری
۱۸۵	جام جهانی فوتبال و نقض حقوق بشر
۱۹۵	نتیجه‌گیری
۲۰۴	منابع و مآخذ

سخن ناشر

حضور در جام جهانی فوتبال برای همه کشورهای جهان اهمیت زیادی دارد. مسئله‌ای با این درجه اهمیت که از یک سو با هویت، افتخار و غرور ملی و از سوی دیگر با کسب منزلت بین‌المللی و برندسازی ملی برای جمهوری اسلامی ایران ارتباط دارد، نیازمند شناخت دقیق ابعاد و زوایای آن است تا سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران این امر، ضمن شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های گوناگون فرهنگی و غیر فرهنگی، بتوانند بهترین برنامه‌ها را برای استفاده از این فرصت جهانی طراحی و اجرا کنند. در همین راستا سعی شد تا ضمن تبیین فرصت‌های داخلی و بین‌المللی که از طریق مسابقه‌های جام جهانی فوتبال ایجاد می‌شود و نیز آشکارسازی آسیب‌های مختلف فرهنگی - اجتماعی ناشی از این امر برای بهره‌گیری بهتر از فرصت‌های جام جهانی فوتبال در آینده، به دست‌اندرکاران و سیاست‌گذاران ذی‌ربط به‌ویژه در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی کمک شود.

با عنایت به اهداف و ضرورت‌های بیان‌شده، این اثر به‌عنوان یکی از اولویتهای پژوهشی پژوهشکده ارتباطات فرهنگی بین‌الملل پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات توسط دکتر علی صباغیان عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران با نظارت علمی دکتر یونس شکرخواه انجام شده است.

www.ketab.ir

مقدمه

ورزش جزئی اساسی از بافت فرهنگی جامعه است. گسترش روزافزون ورزش به گونه‌ای است که میلیون‌ها نفر در سراسر جهان از ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران باشگاه‌ها گرفته تا عکاسان، خبرنگاران، دست‌اندرکاران نشریه‌های ورزشی و دیگر رسانه‌های گروهی، همه‌وهمه، در فعالیت‌های ورزشی مشغول به‌کارند. امروزه ورزش به‌طور گسترده در سراسر جهان رواج یافته و چهره‌ها، تیم‌ها و رویدادهای ورزشی در رسانه‌ها مطرح و برجسته می‌شوند. معمولاً ورزش را دارای پنج کارکرد آموزشی، سلامت عمومی، اجتماعی، فرهنگی و تفریحی مورد تأیید می‌دانند که نقش و جایگاه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن به‌سرعت در حال افزایش است. در بین ورزش‌ها، فوتبال جایگاه ویژه‌ای دارد. اگرچه فوتبال در ظاهر بازی بین دو تیم ۱۱ نفره در زمینی مستطیل شکل است که در هر سوی آن خط گل و دروازه‌ای وجود دارد و هدف بازیکنان در این بازی کسب توپ از بازیکنان تیم مقابل و

هدایتش به سوی دروازه تیم رقیب و وارد کردن توپ به دروازه آنها به منظور کسب امتیاز و پیروزی است، اما واقعیت آن است که فوتبال پدیده‌ای بسیار پیچیده‌تر از ظاهر جذابش است؛ به همین دلیل حتی برخی، فوتبال را موضوع مرگ و زندگی یا حتی موضوعی بسیار مهم‌تر از آن دانسته‌اند. بنابراین منصفانه است بگویم فوتبال مهم‌ترین ورزش در جهان امروز، هم از جهت تعداد بازیکنان و تماشاگران و هم از لحاظ گستردگی‌اش در سطح جهان است.

اکنون فوتبال، همچون بسیاری از بازی‌های ورزشی، سطح ملی جوامع را درنور دیده و به عنوان رویداد بزرگ ورزشی در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی مطرح شده است. رویدادهای بزرگ ورزشی جهان همچون بازی‌های المپیک و رقابت‌های جام جهانی فوتبال، از جمله رویدادهای کوتاه‌مدت ورزشی است که موجب شور و اشتیاق و غرور ملی می‌شود و پیامدهای بلندمدتی برای شهروندان کشورهای حاضر در این رویدادها به دنبال دارد. ورزش فوتبال در سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی از جهت‌های مختلف با سایر ورزش‌ها متمایز است. فوتبال به عنوان اجتماعی‌ترین ورزش در داخل کشورها، هزاران تماشاگر را به ورزشگاه‌ها و میلیون‌ها بیننده را برای تماشا یا شنیدن گزارش بازی بین دو تیم به پای تلویزیون و رادیو می‌کشاند. وقتی این ورزش از سطح ملی فراتر می‌رود و در سطوح منطقه‌ای و جهانی مطرح می‌شود، ابعاد و تأثیرهای آن نیز به شدت گسترش می‌یابد. یکی از رویدادهایی که بازی فوتبال را در سطح بین‌المللی مطرح می‌کند جام جهانی فوتبال است. جام جهانی فوتبال به عنوان یک گردهمایی بین‌المللی فوتبال بین کشورهای جهان که هر چهار سال یک‌بار برگزار می‌شود نقطه اوج بازی‌های فوتبال جهان است.

جام جهانی فوتبال، بخشی از زندگی بشر کنونی با تمامی ویژگی‌های آن است. اگرچه بازی‌های جام جهانی به عنوان یک رقابت ورزشی می‌تواند لحظه‌های پر از شور و شوقی برای میلیون‌ها انسان در سراسر جهان فراهم آورد، در ورای ظاهر ورزشی آن، ابعاد دیگری نهفته است که جذابیت این رویداد را دوچندان می‌کند. از

زمان آغاز به کار جام جهانی فوتبال در سال ۱۹۳۰ تاکنون، بسیاری از کشورها سعی و تلاش خود را برای حضور در جام جهانی فوتبال به کار گرفته‌اند. جام جهانی فوتبال از مدت‌ها پیش، ذهن بسیاری از افراد در کسوت بازیکن، مربی، مسئولان تیم، مسئولان ورزشی، طرفداران فوتبال، مقام‌های سیاسی، برنامه‌ریزان رسانه‌ای، دست‌اندرکاران امور فرهنگی - تجاری و صاحبان پنگاه‌های اقتصادی را به خود معطوف کرده است. در این مدت میلیون‌ها شخص با پرداخت هزینه و تحمل سختی، خود را به ورزشگاه‌ها رسانده‌اند تا از نزدیک شاهد مسابقه‌ها باشند. همچنین در همین مدت میلیون‌ها شخص دیگر با صرف ساعت‌ها وقت، برگزاری این مسابقه‌ها را از طریق رادیو یا تلویزیون دنبال کرده‌اند. مقام‌ها و گروه‌های سیاسی کشورها نهایتاً در فرایند آماده‌سازی برای حضور کشور در جام جهانی، آن‌را نمادی ایدئولوژیک برای کارزارهای سیاسی - اجتماعی تلقی می‌کنند، بلکه با حضور در ورزشگاه‌ها و تماشای بازی‌های جام جهانی، از آن همچون عاملی برای رقابت‌های بین‌المللی سود می‌جویند. جام جهانی و شکست یا پیروزی یک تیم ملی در آن از نظر سیاست داخلی کشورها تأثیرهای گسترده‌ای بر روابط احزاب، گروه‌ها و جناح‌های سیاسی دارد و ممکن است امید و افسوس ملی را با خود همراه داشته باشد. از منظر سیاست بین‌المللی، جام جهانی محمولی برای کسب غرور و افتخار ملی در برابر رقبا و حتی دشمنان است؛ اهمیت این جنبه از این بازی‌ها تا آن حد بالا رفته که معمولاً پیروزی تیم ملی در جام جهانی، نمادی از پیروزی کشور متبوع آن تلقی و در چارچوب این هویت‌های احساسی، هویت ملی دگرگون می‌شود.

از نظر فرهنگی نیز جام جهانی، عرصه‌ای فراخ برای خودنمایی فرهنگ‌های ملی در بستر یک فرهنگ فراملی فراهم می‌کند. اگرچه حضور ۳۲ تیم مختلف از پنج قاره جهان در بازی‌های جام جهانی یا حضور بازیکنانی با ملیت‌های متفاوت در تیم‌های ملی، فرهنگ انسانی را به نمایش می‌گذارد، از سوی دیگر، فرهنگ معروف به «فرهنگ فوتبال» با ویژگی‌های خاصش از مجرای جام جهانی، خود را به دورترین

نقاط جهان تحمیل می‌کند و ارزش‌هایی را که روزی در یک گوشه خاص از این جهان پهناور طرفدارانی داشته، به‌عنوان ارزش‌های جهانی بازنمایی می‌کند. همچنین بسیاری از کشورها سعی دارند با حضور در عرصه جام جهانی، از زاویه فوتبال به ترویج ارزش‌های فرهنگی‌شان بپردازند و با استفاده از فرصت ایجادشده، ارزش‌های موردنظرشان را در مقیاس جهانی گسترش دهند.

از نظر اقتصادی، بازی‌های جام جهانی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین بازارها برای بنگاه‌های اقتصادی مطرح می‌شود و آنها را به رقابتی شدید با یکدیگر وامی‌دارد. رویای کسب درآمدهای کلان از جام جهانی همیشه دست‌اندرکاران امور پخش رسانه‌ای، تبلیغاتی، تهیه و تأمین مواد غذایی، تهیه و توزیع لوازم ورزشی، سیر و سیاحت، حمل‌ونقل و... را به تکاپو وامی‌دارد تا با درک صحیح از فرصت پیش‌آمده، منافع بالقوه موجود در این عرصه را به منافع بالفعل برای خود تبدیل کنند.

جاذبیت‌های مختلف ورزش فوتبال و جام جهانی فیفا برای افراد و کشورهای مختلف پرسش‌هایی را مطرح می‌کند؛ از جمله: ماهیت جام جهانی فوتبال چیست؟ چرا جام جهانی فوتبال برای کشورها مهم است؟ دلیل اهمیت حضور در جام جهانی فوتبال یا میزبانی این جام برای کشورهای مختلف چیست؟ چالش‌ها و آسیب‌های فرهنگی که از قبل فوتبال و جام جهانی آن فراروی جوامع قرار می‌گیرد کدام است؟ علاوه بر این پرسش‌های فوق، پرسش‌های زیاد دیگری را نیز می‌توان در خصوص ابعاد مختلف جام جهانی فوتبال مطرح کرد. این کتاب درصدد است در حد امکان پاسخ‌هایی برای این گونه پرسش‌ها بیابد.

این کتاب در چهار فصل موضوع را بررسی خواهد کرد. فصل اول کتاب بر بحث درباره چیستی جام جهانی فوتبال متمرکز است. در این چارچوب مواردی همچون چیستی ورزش و ورزش قهرمانی، منشأ فوتبال، انواع فوتبال، فوتبال باشگاهی، جهانی شدن ورزش فوتبال، تأسیس فیفا به‌عنوان نهاد مدیریت جام جهانی فوتبال، شکل‌گیری جام جهانی فوتبال، نحوه برگزاری اولین دوره جام جهانی، تأثیر جنگ

جهانی دوم بر جام جهانی فوتبال، روند تحول جام جهانی فوتبال در دوران بعد از جنگ جهانی دوم و تحلیل ابعاد مختلف نتایج ادوار قبلی جام جهانی فوتبال مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

فصل دوم کتاب بر تجزیه و تحلیل کارکرد هویتی فوتبال و جام جهانی به عنوان مهم ترین کارکرد فرهنگی فوتبال در درون جوامع معطوف است. در این راستا پس از تبیین معنا و مفهوم هویت، هویت اجتماعی، هویت ملی و غرور ملی، ارتباط بین ورزش و هویت ملی و فوتبال و هویت ملی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این فصل همچنین نقش جام جهانی فوتبال در تقویت هویت ملی بررسی خواهد شد و پس از بررسی نمونه هایی از تأثیر جام جهانی فوتبال بر هویت ملی کشورها، تأثیر آن بر هویت ملی در ایران نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

فصل سوم کتاب بر کارکردهای بین المللی جام جهانی فوتبال به ویژه از منظر منزلت یابی بین المللی کشورها متمرکز است. در این فصل پس از تبیین معنا و مفهوم منزلت یابی، مواردی همچون ارتباط ورزش و سیاست، ورزش و روابط بین الملل، ورزش و سیاست خارجی، ورزش و منزلت یابی، ورزش و قدرت نرم، ورزش و دیپلماسی عمومی، دیپلماسی ورزشی، فوتبال و روابط بین الملل، دیپلماسی فوتبال، جام جهانی فوتبال و منزلت یابی بین المللی با دیپلماسی عمومی مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

پس از آنکه در فصل دوم و سوم کارکردهای فرهنگی مثبت جام جهانی فوتبال در ابعاد داخلی و بین المللی مشخص شد، در فصل چهارم، به عنوان آخرین فصل کتاب، چالش ها و آسیب های فرهنگی جام جهانی فوتبال مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این فصل مواردی همچون رویکردهای انتقادی به ورزش فوتبال، کالایی شدن فوتبال، تجاری شدن فوتبال، پیامدهای ورود اسپانسرها به فوتبال و جام جهانی، ترویج فساد مالی و اختلاس، جام جهانی فوتبال و معضل شرط بندی در فوتبال، فوتبال به عنوان بستری برای پول شویی، جام جهانی فوتبال و یکسان سازی

فرهنگی و ترویج فرهنگ فوتبال، جام جهانی فوتبال و ترویج خشونت و پرخاشگری،
جام جهانی فوتبال و ترویج اوباشگری و جام جهانی فوتبال و نقض حقوق بشر
بررسی خواهد شد.

www.ketab.ir